
Historia ja fiktio

Elviira Pulli

Rakas Yleisradio

Katsoin vuoden 2016 suursatsauksenne, *The Heroes of the Baltic Sea* -sarjan. Se sai keskiajan-tutkijan ja keskiajasta ammentavan viihteentekijän sydämeni itkemään (meri)suolaisia kyyneleitä.

Ohjelman lähtökäsitteissä ei ole vikaa. Päinvastoin, historiasta ammentavan fiktion ja nykypäivässä tapahtuvan seikkailun yhdistelmällä on kaikki edellytykset onnistuneeksi *edutainment*-aineistoksi – sivistävän ja opettavaisen materiaalin ja viihteen liitoksi. Historian ja tosi-tv:n yhdistäminen ei itsessään tietenkään ole aivan uusi idea, vastaavan tyyppisiä formaatteja on nähty televisioviihteen kentällä esimerkiksi SVT:n (*Riket*) ja BBC:n (*Tudor Monastery Farm*) tuotannoissa.

Heroes-formaattissa historiaa ja tosi-tv:tä yhdistetään hieman uudella tavalla, liikkumalla kahdella toisiinsa limittyvällä aikatasolla. Sarjan draamallinen sydän, vuonna 1468 uponneen Hanneke Vrome -holkin mysteeri, purkautuu vähitellen ja vuorotellen sekä keskiaikaan sijoituvissa draamallisissa osioissa että nykyaikaan sijoittuvissa reality-osioissa. Jälkimmäisessä neljä omina itsenään esiintyvää nuorta ratkoo erilaisia seikkailullis-pelillisiä tehtäviä löytääkseen mysteerin ratkaisun.

Lopputuloksena on valitettavasti latteaa pseudo-keskiaikafantasiaa, jota vaivaa onnahteleva dia-

logi, kliseinen rääsypuvustus ja ”pimeä keskiaika”-myyttejä vahvistava tuotantosuunnittelu. Myös tosi-tv-osiot jäävät etäisiksi. Vaikka ohjelman pääosaan valitut nuoret ovat alkukankeuden jälkeän luonteisia, heidän innostuksensa ei välity yleisölle. Tämä on sääli, sillä sarja on Yleisradion mittapuulla suurproduktio ja esimerkiksi tehosteet ja stuntit sekä osa reality-osioiden tehtävistä toimivat erinomaisesti.

Historia-alan ihmisen näkökulmasta silmiinpistävää on oikeastaan juuri ristiriitaisuus. Vaikka sarjaan on selvästi käytetty paljon resursseja, historiaan liittyvää taustatutkimusta ei ilmeisesti ole mielletty historioteemaisessa tv-sarjassa osaluokaksi, johon kannattaisi panostaa.

Heroes nostatti heti ensimmäisen jakson jälkeen voimakasta kritiikkiä sekä monissa historian ammattilaisissa että historian harrastajissa. Sarjaa moitittiin esimerkiksi tuotantosuunnittelun ”likainen keskiaika” -linjasta, selkeistä anarkronistisuuksista sekä reality-osioiden indianajonesmaisen brutaalista suhtautumisesta menneisyyden jättämiin jälkiin.

Yksi näkyvimmistä kritikoista oli arkeologi Ilari Aalto. *Mullan alta* -blogissaan hän moitti tapaa, jolla sarjassa esitettiin muinaismuistojen, vaikkakin lavastettujen, kohtelua. Moni arkeologi joutuu jo nyt työssään kohtaamaan muinaismuistoihin kohdistuvaa vandalismia. Sarjan tekijät puolustautuivat kritiikiltä vetoamalla sarjan fiktiiviseen luonteeseen, mutta tosiasia on, että historiallisella viihteellä on merkittävää vaikutusta suuren yleisön historiakuvan muodostumiseen.

FM **Elviira Pulli** on kulttuurihistorian jatko-opiskelija Turun yliopistossa. Sähköposti: empull@utu.fi.

Kuva 1. Historian ja viihteen kohtaamisia näkee Suomessa esimerkiksi lukuisilla muinais- ja keskiaikana sijoittuvilla markkinoilla. Kuva Turun Keskiaikaisilta Markkinoilta. Kuvaaja: Anna Gradistanac. Lähde: Turun kaupunki.

Perimmäisenä ongelmana sarjassa ei oikeastaan ole väärän aikakauden ruori, kaukoputki tai miekka, tai tapahtumien keksiminen vaan tuotantoryhmän reaktioista läpikuultava ajatus siitä, että autentikointi ja ”oikea” historia on tylsää, eikä sen pohjalta voi rakentaa viihteellistä sarjaa. Tämä asenne heijastuu myös lopputulokseen. Oma kritiikkini kohdistuuikin keskeisesti juuri siihen, miten historian hyödyntäminen nähdään lähinnä taakkana sen sijaan, että se nähtäisiin luovuuden polttoaineena.

Onko tämän historiallisuutta ylenkatsoen tuotannon lopputuloksena edes omaleimaista ja innovatiivista fantasiaa? Ei, näin ei voi sanoa. Tuotantosuunnittelu näyttää kopioineen hengettömästi viime vuosien suosittujen historiafantasia-sarjojen (kanadalaisen History-kanavan *The Vikings*, BBC:n *Robin Hood*) puvustusta, visuaalista ilmettä ja tarinankerrontatapaa pysähtymättä pohtimaan, onko kyseinen tyylilähtöisesti tarkoituksemukaisiin ja/tai paras valinta tähän sarjaan.

Omasta näkökulmastani *The Heroes of the Baltic Sea* -sarjaa leimaakin tietynlainen taiteellinen kunnianhimottomuus ja laiskuus, sekä sen draamallisissa- että reality-osioissa, huolimatta siitä,

että sarjaan on satsattu paljon. Se, että historiaan sitoutuminen olisi tietyissä kohdissa rajoittanut taiteellisia valintoja, olisi nimittäin nimenomaan pakottanut tekemään persoonallisia ratkaisuja tuotannollisten päätösten suhteen:

Laivoissa ei vielä 1400-luvun lopulla ollut ruoria?
– Hienoa! Peräsimellä ohjaaminen voikin tuoda raikkaan tuulahduksen melko kliseiseen ”mies vastaan meri” -kohtaukseen.

Rapiiri-asetyyppi kehitettiin vasta 1500-luvulla?
– Hyvä, ehkäpä onkin jo aika tuoda historiallisessa fiktiossa esiin myöhäskeskiaikaisen miekkailutekniikan liikekieltä.

Arkeologisia kaivauksia ei tehdä krouvisti lapiolla hui-toen?

– Toisaalta, yleisölle saattaisikin olla jännittävämpää, että nuoret kaivavat esiin jotakin todella haurasta hyvin varovasti, miltei henkeään pidättäen.

Edellä olevat esimerkit tulivat mieleeni muutamassa minuutissa – millainen olisi ollut lopputulos, jos historian hyödyntämiseen olisi tuotannossa paneuduttu ajan kanssa ja pieteetillä!

Jos historiallisuus ei siis ole oikeastaan kiinnostanut tekijöitä, miksi *The Heroes of the Baltic Sea* -sarjaa on sitten markkinoitu ”keskiajalle sijoittuvana” ja ”tositapahtumiin perustuvana” seikkailusarjana, eikä esimerkiksi ”Itämeren historiasta ammentavana fantasiasarjana”?

Vastauksena sarjaan kohdistuneeseen kritiikkiin sarjan tuottaja Riikka Takila puolustautui *Ilta-Sanomien* verkkosivulla julkaistussa haastattelussa (27.12.2016) ettei sarjassa ole kyseessä ”[...] opetusohjelma tai historiallinen ohjelma vaan osin keskiaikaan sijoittuva fantasianomainen ja pelillinen viihdeohjelma”. On mielenkiintoista, miten tuottaja haluaa yhtäältä korostaa sarjan fiktiivisyyttä, mutta toisaalta välttelee puhumasta suoraan fantasiasarjasta. Oma veikkaukseni on, että tuotannossa tiedetään, että historia on myös myyvä elementti, ja siksi siitä halutaan pitää kiinni.

Kyseessä näyttää siis olevan (jälleen) yksi keskiajasta ammentava kulttuurintuote, joka näennäisesti on kiinnostunut historiasta. Se haluaa hyödyntää keskiaika-nimekettä markkinoinnissaan, mutta näyttää käytännössä kokeneen historian lähinnä turhana painolastina, joka pitää heivata yli laidan mahdollisimman

nopeasti jonakin jolla ei ole tuotannolle mitään annettavaa.

Tämä asenne ei ole mitenkään *The Heroes of the Baltic Sea* -sarjan erityispiirre, vaan se on valittavan yleinen historiallisen fiktion tuottamisen kentällä laajemminkin.

Tuotannon reaktion perusteella pelkään, että sarjan mahdollisesti saadessa jatkoa, tuotannossa kähäperrytään vielä enemmän pseudohistoriaan sen sijaan, että kritiikin pohjalta lähdettäisiin kokeilemaan, mitä autenttisuus ja asiantuntijoiden konsultointi voisi tuotannolle antaa. Se on sääli, sillä konseptissa kuitenkin on potentiaalia. Suomesta myös löytyy monia instancesja, jotka olisivat voineet auttaa, tai joiden olisi voinut antaa auttaa tämän potentiaalin toteuttamisessa: keskiajantutkijoita (kuten allekirjoittanut), jotka ovat erittäin kiinnostuneita historian popularisoinnista fiktion keinoin, keskiajan elävöittäjiä, joilla on omasta takaa upeita pukuja, keskiaikaisten taistelulajien harrastajia ja niin edelleen.

Rakas Yleisradio, autenttisuus ei ole painolasti, historia on aarrearkku, josta voi ammentaa rajattomasti myös historialliseen fiktion – edellyttäen, että sitä ei ole viskattu mereen heti laivan lähtiessä satamasta.